

**ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

ЯГУНОВ Дмитро Вікторович

УДК 343.811

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
ПЕНІТЕНЦІАРНОЮ СИСТЕМОЮ УКРАЇНИ:
МЕХАНІЗМИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

ОДЕСА – 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор
ГАНСОВА Емма Августівна,
Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, професор кафедри філософських та соціально-політичних наук.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
БАГРІЙ-ШАХМАТОВ Леонід Васильович,
Одеський національний морський університет,
завідувач кафедри кримінального і адміністративного права;

кандидат наук з державного управління
КОСТИЛЕВ Владислав Вікторович,
Феодосійська фінансово-економічна академія,
доцент кафедри правознавства.

Провідна установа - Одеська національна юридична академія,
кафедра соціальних теорій,
Міністерство освіти і науки України, м. Одеса

Захист відбудеться “14” січня 2005 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К41.863.01 в Одеському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України за адресою: 65009, Одеса, вул. Генуезька, 22, к.212.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (65009, Одеса, вул. Генуезька, 22).

Автореферат розісланий “ 13 “ грудня 2004 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.М.Ананьєв

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Вітчизняна практика виконання покарань дає підстави стверджувати, що держава не вживає ефективних заходів для того, щоб нейтралізувати негативні наслідки цього вимушеного примусу і досі ще не створила управлінських механізмів для ресоціалізації засуджених.

Питання державного управління пенітенціарною системою України є для науки мало дослідженими. Управлінській діяльності вітчизняного пенітенціарного відомства, яке представлено Державним департаментом України з питань виконання покарань, наукою державного управління увага майже не приділяється. Пенітенціарна діяльність аналізується як правило з погляду інших наук.

Праці радянських авторів, у яких висвітлювалися проблеми діяльності установ виконання покарань і які стосувалися ресоціалізації засуджених, багато в чому втратили свою актуальність. У них висувалися такі пропозиції, які призводили не до ресоціалізації засуджених, а до їх десоціалізації. Більше того, питання ресоціалізації в цих працях розглядалися як другорядні на фоні більш, як це здавалося, важливого завдання боротьби з рецидивною злочинністю. Наука приділяла більшу увагу до наслідків, ніж до причин.

Серед сучасних науковців, які висвітлювали проблемні питання державного управління пенітенціарною системою України, є О.Беца, О.Джужа, В.Петков, В.Трубніков, О.Яровий та інші. Велику увагу проблемам реформування вітчизняної пенітенціарної системи приділили Л.Багрій-Шахматов, Ю.Др'омін, В.Львовичин, О.Пташинський, О.Стефанов тощо. Особливо треба виділити наукові праці Г.Радова, який заклав основи концепції соціально орієнтованої пенітенціарної системи України.

У процесі аналізу проблемних питань державного управління пенітенціарною системою України були використані праці В.Бакуменка, Е.Гансової, В.Козбаненка, В.Костилева, В.Мельниченка, Н.Нижник, М.Панасюка та інших авторів. У дисертаційному дослідженні знайшли своє відображення наукові розробки та ідеї П.Надолішнього щодо організаційно-функціональної структури державного управління.

Власне питання ресоціалізації засуджених в Україні розглядалися в працях В.Трубнікова, В.Наливайка, Н.Пісоцької, О.Пташинського, А.Ярового та інших науковців. Але ця проблема аналізувалася тільки в світлі юридичної науки кримінально-виконавчого права. По-перше, визнавалося, що засуджені потребують певних соціальних послуг, але їх ресоціалізація не визнавалася комплексним напрямком державної соціальної політики. По-друге, увага приділялася до ресоціалізації засуджених, які відбули покарання. Ресоціалізація у пенітенціарних установах фактично залишилася поза увагою вітчизняних науковців.

Актуальність питань ресоціалізації засуджених обумовлена такими обставинами:

- засуджені в Україні є групою соціального виключення, що є реальною небезпекою для суспільства;
- існування такої соціальної групи призводить до ситуації, коли пенітенціарна система неспроможна нейтралізувати негативні наслідки, пов'язані з виконанням покарань. Незважаючи на те, що суспільство зробило певні кроки у напрямку розв'язання проблем в'язниці, вона залишається в більшості випадків наодинці з цими проблемами, які в'язниця об'єктивно вирішувати не в змозі. Можна констатувати відсутність системного погляду на в'язницю, її діяльність, наслідки цієї діяльності і заходи з їх нейтралізації;
- в Україні досі ще не створені державно-управлінські механізми соціальної роботи з засудженими, які дають можливість стверджувати, що робота з ними є справді комплексним напрямком соціальної політики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження пов'язаний з виконанням тематичного плану науково-дослідницької роботи “Розробка моделі регіонального центру дистанційного навчання як складової міжрегіональної інформаційно-освітньої мережі НАДУ при Президентіві України” (номер державної реєстрації 0103U001651) Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України. Положення дисертаційного дослідження можуть бути використані при реалізації Програми подальшого реформування та державної підтримки кримінально-виконавчої системи на 2002-2005 роки (Постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. №167) та Державної програми соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, на 2004-2006 роки (Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2004 р. № 1133).

Мета і завдання дослідження. *Метою дослідження є оновлення концепції ресоціалізації засуджених як комплексного напрямку державної соціальної політики, де концепція виступає як науково-теоретична база діяльності інституцій пенітенціарної системи в процесі виконання покарань як різновиду соціальної діяльності, та визначення теоретичної моделі організаційно-функціональної структури державного управління пенітенціарною системою України з адекватними механізмами ресоціалізації засуджених.*

Для досягнення мети дослідження були визначені такі *завдання*:

- розробити і дати якісно нове визначення поняття пенітенціарної системи як об'єкту державного управління не тільки з формально-юридичної позиції, але і в аспекті соціальної політики та дослідити, з яких елементів складається пенітенціарна система;
- дослідити історичні та соціально-політичні умови розвитку пенітенціарної системи України і визначити її основні проблеми на сучасному етапі;

- розробити методологію дослідження процесів соціалізації, десоціалізації і ресоціалізації особи в період і після відбування покарання;

- дослідити і встановити кількісні і якісні характеристики соціальної групи засуджених та ув'язнених в структурі українського суспільства, які є показниками ефективності та результативності діяльності органів державного управління пенітенціарною системою;

- проаналізувати зарубіжний досвід державного управління пенітенціарною системою в аспекті надання соціальних послуг засудженим і вивчити можливості використання цього досвіду в Україні;

- розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо створення спеціалізованих управлінських структур, на які було б покладено комплексне надання послуг засудженим у контексті державної соціальної політики;

- започаткувати розроблення концептуальних основ перетворення пенітенціарної системи України на соціально спрямовану відкриту організацію.

Об'єктом дослідження є пенітенціарна система України та її складові, діяльність яких спрямована на ресоціалізацію засуджених у процесі і після виконання кримінальних покарань.

Предметом дослідження є механізми державного управління процесом ресоціалізації засуджених.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що надання пенітенціарній системі України соціальної спрямованості відкриє можливості для вирішення багатьох проблем, які негативно впливають на стабільність суспільних відносин і значною мірою є загрозою для безпеки українського суспільства. У свою чергу це можливе лише за умови переосмислення ролі та місця органів виконання кримінальних покарань в структурі державного управління і запровадження принципово нових управлінських механізмів.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети, вирішення завдань та перевірки гіпотези використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів.

Серед загальнонаукових методів увага приділялась:

- системному методу (у дисертаційному дослідженні пенітенціарна система розглядалася як система з великою кількістю підсистем);

- історичному методу, що було обумовлено необхідністю використання пенологічних знань, сформованих з середини 19 століття вітчизняними вченими і дослідниками США, Канади, Великої Британії, Німеччини і Франції, опублікованих як у дореволюційний і радянський часи, так і в період після здобуття Україною незалежності (А.Артамонов, Ю.Бехтерев, А.Боттомс, Я.Броунлі, С.Вердан-Джонс, Д.Гарланд, А.Герцензон, К.Гриффітс, Дж.Дігнен, Дж.Дігтон, Д.Екстедт, М.Ісаєв, М.Кавадіно, М.Кесслер, Т.Клеар, Ч.Логан, Р.Мартінсон, Дж.Мейр, М.Нелліс, Е.Палмер, Т.Палмер, А.Піонтковський, С.Рекс, Б.Утєвський, А.Френсіс, М.Фуко, Б.Хадсон та інші). На основі

використання історичного методу піддано аналізу сучасний стан виконання покарань в Україні і надані рекомендації в сфері реформування пенітенціарної системи;

- методу порівняльного аналізу, використання якого потребувало осмислення зарубіжного досвіду управління пенітенціарною системою.

У процесі дисертаційного дослідження знайшли своє відображення наступні спеціальні методи:

- контент-аналіз (при вивченні міжнародних документів і нормативно-правових актів України, США, Канади, Великої Британії, Північної Ірландії, Естонії, РФ, Молдови, Казахстану);

- конкретно-соціологічні методи (при вивченні кримінальних справ; аналізі практики виконання покарань і прокурорського нагляду за законністю їх виконання; інтерв'ю з практичними працівниками пенітенціарних установ України, Росії, Північної Ірландії і Канади; аналізі та узагальненні друкованих та електронних видань засобів масової інформації, а також дослідженні соціалізації засуджених в умовах ув'язнення (Південна виправна колонія №51, м.Одеса);

- статистичний метод (при аналізі статистичних даних щодо злочинності в Україні, кількісних і якісних показників соціальної групи засуджених та ув'язнених).

У процесі проведення дисертаційного дослідження використано власний досвід роботи в органах прокуратури.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у дослідженні державно-управлінських механізмів ресоціалізації засуджених на основі вивчення досягнень науки державного управління, соціології, кримінології, кримінально-виконавчого права і аналізу державної політики крізь призму системного осмислення історичного розвитку пенітенціарної системи України та його соціально-політичних чинників. Найбільш суттєві результати дослідження, які відображають внесок автора у розробку означеної проблеми, полягають у наступному:

у перше:

- обґрунтовано погляд на управління пенітенціарною системою як різновид державного управління у сфері соціальної політики і запропоновано нову теоретичну модель організаційно-функціональної структури державного управління пенітенціарною системою України;

- розроблено систему понять і категорій „пенітенціарна система”, „пенітенціарна функція держави” та „функції пенітенціарної системи”, де ці поняття розглядаються не в формально-юридичному контексті, а в аспекті комплексного надання соціальних послуг засудженим як категорії соціального виключення;

- доведено, що засуджені та ув'язнені в Україні є групою соціального виключення;

- досліджено роль та місце в'язниці як інституту суспільства та негативні наслідки його функціонування;

удосконалено:

- тлумачення інтегрально-функціональної природи державного управління пенітенціарною системою України;

- підходи до наукового обґрунтування особливостей процесу ресоціалізації засуджених під час та після відбування покарання і моделей ресоціалізації засуджених;

дістали подальшого розвитку:

- аргументація необхідності впровадження у вітчизняну практику зарубіжного пенітенціарного досвіду, запропоновані конкретні кроки в цьому напрямку;

- дослідження перспектив реформування системи органів пенітенціарного управління України в напрямку перетворення її на відкриту соціальну організацію зі статусом цивільної служби.

Практичне значення дисертації полягає у можливості застосування її положень:

- у наукових дослідженнях – як основи для подальшого соціологічного і правового аналізу соціалізації, десоціалізації і ресоціалізації засуджених у процесі і після відбування кримінальних покарань;

- у державно-управлінській сфері і законотворчому процесі – як рекомендацій, що можуть бути використані при розробці концептуальних та правових засад державного управління пенітенціарною системою України і державної соціальної політики щодо засуджених;

- у практиці управління пенітенціарною системою і її складовими – як матеріалів, що можуть бути використані при реалізації Програми подальшого реформування та державної підтримки кримінально-виконавчої системи на 2002-2005 роки (Постанова КМУ від 15 лютого 2002 року №167) і Державної програми соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, на 2004-2006 роки (Постанова КМУ від 30 серпня 2004 року № 1133).

- у навчальному процесі – як матеріалів при вивченні навчальних дисциплін з державного управління, соціальної політики, соціології, аналізу державної політики, кримінології, кримінально-виконавчого права.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, пропозиції та висновки, які містяться в дисертації, викладені в публікаціях автора, оприлюднені на науково-практичних конференціях “Права людини в Україні” (Одеса, 1999), Всеукраїнській студентській науковій конференції (Одеса, 2000), „Кадрове забезпечення управлінської діяльності на регіональному рівні” (Одеса, 2002), конференції професорсько-викладацького складу та курсантів Одеської державної морської академії (Одеса, 2002), “Формування та реалізація регіональної політики в галузі охорони здоров’я” (Одеса, 2002), “Розвиток демократії та демократична освіта в Україні” (Одеса, 2002), “Використання інноваційних технологій у вивченні соціальних та економічних дисциплін у вищій школі” (Одеса, 2002), “Інституційні перетворення як передумова ефективного використання ресурсного потенціалу регіону” (Одеса, 2003), “Основні напрямки реформування органів

внутрішніх справ в умовах розбудови демократичної держави” (Одеса, 2004), а також у доповіді на семінарі за підсумками стажування у Карлетонському університеті та Канадській виправній службі (Оттава, 2002).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладені автором у чотирнадцяти публікаціях, шість із яких є фаховими.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (372 найменування) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 234 сторінки, з них основного тексту – 174 сторінки. У роботі наведено 2 таблиці, 18 додатків на 15 листах.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито сутність і стан наукової проблеми, що розв’язується; обґрунтовано актуальність дисертаційного дослідження; визначено мету, завдання, об’єкт, предмет і методи дослідження; показано наукову новизну, практичне значення та апробацію отриманих результатів.

Перший розділ – „*Структура державного управління пенітенціарною системою України*” – присвячений дослідженню ролі і місця інституцій пенітенціарної системи в структурі державного управління, історичному розвитку пенітенціарного управління в Україні та органам державного управління пенітенціарною системою на сучасному етапі.

У дослідженні розкривається сутність понять „пенітенціарна система” та „система пенітенціарних установ”, „пенітенціарна функція держави” та „функції пенітенціарної системи”. Пенітенціарна система – це цілісне явище, побудоване на принципах інтегрально-функціонального, а не відомчого управління, до якого входять не тільки органи виконання покарань, але й інші органи влади і управління, а також інститути суспільства. Саме така теоретична побудова пенітенціарної системи віддзеркалює необхідність комплексного подолання соціальних проблем, пов’язаних із виконанням покарань.

При висвітленні проблем впливу в’язниці на особистість найбільш корисним є вживання більш широкого терміну пенітенціарного середовища. Тому пенітенціарна система соціальної держави не може включати в себе лише сукупність пенітенціарних установ, на які покладені функції безпосереднього виконання покарань. Соціальний характер пенітенціарної функції держави обумовлює включення до її реалізації зусиль інших органів держави та інститутів суспільства, що передбачає наявність дієвих механізмів, націлених на максимальну нейтралізацію наслідків в’язниці та створення умов щодо ресоціалізації засуджених як колишніх, так і тих, хто ще відбуває покарання.

Тому пенітенціарну систему держави можна визначити як сукупність органів державної влади і громадських інституцій, що об'єднані на інтегрально-функціональних засадах навколо центрального органу пенітенціарного управління, на який покладена реалізація єдиної державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. У цій системі органи і інституції взаємодіють у напрямку забезпечення соціальної безпеки шляхом ресоціалізації осіб, які відбувають і відбули кримінальні покарання.

Пенітенціарна функція держави – це діяльність органів державної влади і управління та громадських інституцій, спрямована на забезпечення безпеки суспільства шляхом створення умов для ресоціалізації осіб, які відбули чи відбувають покарання, та повернення останніх до суспільства в якості повноцінних його членів.

Пенітенціарна функція держави знаходить своє відображення та конкретизацію у функціях пенітенціарної системи, серед яких можна виділити:

- охоронну – забезпечує захист суспільства від злочинних посягань шляхом реалізації соціальних заходів у процесі і після виконання покарань;
- попереджувальну – полягає у превентивному впливі як на засуджених, так і на інших осіб з метою недопущення скоєння ними злочинів;
- правоохоронну – забезпечує охорону прав та законних інтересів осіб, які відбувають чи відбули кримінальні покарання, та осіб, які працюють в інституціях пенітенціарної системи;
- соціальну – полягає у реалізації заходів соціальної допомоги засудженим як у процесі відбування покарання, так і після його завершення;
- нейтралізаційну – сприяє нейтралізації негативних наслідків діяльності пенітенціарних установ та недопущенню соціального виключення засуджених шляхом проведення комплексу соціально спрямованих заходів;
- стимулюючу – сприяє мобілізації внутрішніх сил особистості злочинця для його повернення до суспільства шляхом створення відповідних для цього соціальних, правових та організаційних умов;
- інтегральну – полягає в тому, що всі суб'єкти пенітенціарної системи в процесі реалізації пенітенціарної функції держави виступають як єдина цілісна система;
- координаційну – полягає у відведенні пенітенціарному відомству головного місця при реалізації пенітенціарної функції держави і в забезпеченні цим відомством взаємодії всіх інших суб'єктів пенітенціарної системи;
- інформаційну – полягає у створенні прозорого інформаційного простору навколо діяльності всіх суб'єктів пенітенціарної системи.

У дослідженні звертається увага на аналіз сутності, місця та ролі в'язниці в суспільстві і вказується на безумовний характер її існування в суспільстві та структурі державного управління.

В'язницю потрібно аналізувати не лише у термінах її діяльності, але й у термінах наслідків цієї діяльності, які є об'єктивними за своєю сутністю. Основне питання полягає в тому, що в одних соціально-політичних умовах ці наслідки максимально нейтралізуються, в інших – максимально активізуються. Доведено, що функції в'язниці пов'язані з типом політичного режиму держави.

У дослідженні запропоновано новий погляд на періодизацію історичного розвитку пенітенціарної системи України. У дисертації досліджено умови, в яких відбувалося формування системи органів виконання покарань України, еволюцію цілей, завдань і функцій, які стояли перед органами в'язничного управління. У розділі увагу сфокусовано на місці в'язничної системи в економіці СРСР, доведено, що упродовж історичного розвитку радянська в'язнична система виконувала три функції, кожна з яких поступово трансформувалася у наступну: функція знищення значних груп населення з метою створення атмосфери тотального страху, індустріальна функція, функція контролю девіантних груп населення. В аспекті аналізу соціально-політичних чинників розвитку в'язничного управління проаналізовано значення ідеології для практики виконання покарань. У розділі наголошено, що пенітенціарна діяльність – це діяльність управлінська, але характер і спрямованість цього управління залежать від типу політичного режиму в державі. Тому в умовах СРСР не було ніяких умов для існування соціально спрямованої пенітенціарної системи.

У дисертаційному дослідженні розглянуто Положення про Державний департамент України з питань виконання покарань та проаналізовано функції, завдання і повноваження цього центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом крізь призму історії, наук державного управління і аналізу державної політики. У розділі висвітлено такі проблеми сучасної пенітенціарної системи України, як милітаризація, автономність від суспільства і закритість. У роботі здійснено аналіз значущості праці засуджених для досягнення завдань їх ресоціалізації. Розділ містить висновок, що сьогодні українська в'язниця сприймається переважно лише як місце для виконання кримінальних покарань, а не як місце для проведення соціальної роботи з засудженими. Але пенітенціарна діяльність – це, перш за все, соціальна діяльність, різновид соціальної роботи, причому різновид вельми відповідальний, що обумовлено самою сутністю існування та функціонування в'язниці в суспільстві.

У другому розділі – *„Соціальна політика відносно засуджених”* – критично осмислено теоретичні та практичні аспекти ресоціалізації засуджених і комплексного надання їм соціальних послуг.

Проаналізовано сутність понять “соціалізація”, “десоціалізація”, “адаптація”, “ресоціалізація” не тільки на основі теоретичних положень, які відображені у наукових працях (Дж.Берн, Л.Боукер, К.Вейнберг, Д.Гарріті, І.Гоффман, Д.Калтунг, К.Кауфман, Д.Клеммер, Н.Крісті, К.МакЕвой, Р.МакКлірі, Ш.Марун, Р.Морган, В.Наливайко, М.Панасюк, Н.Пісоцька, М.Фуко, К.Шраг, Дж.Якобс, Д.Янг, О.Яровий та інші), але й беручи до уваги визначення, які містяться в

законодавстві. У розділі підкреслено, що питання ресоціалізації засуджених сьогодні не отримали достатньої уваги з боку науковців. Внаслідок цього більшість нормативних актів, які стосуються сфери роботи з засудженими, містять в собі терміни, які протирічать один одному, особливо якщо брати до уваги, що сутність багатьох з них законодавцем не визначено.

Ресоціалізацію визначено як напрямок державної соціальної політики, спрямований на надання комплексу соціальних послуг засудженим, які відбули чи відбувають покарання, та особам, для яких ув'язнення обрано як запобіжний захід, з метою їх повернення до суспільства і включення як здорових і повноцінних його членів. Реалізація цього напрямку соціальної політики відбувається в результаті створення відповідних управлінських механізмів взаємодії між установами пенітенціарної системи, спеціалізованими державними агенціями, на які покладений обов'язок надання засудженим та ув'язненим соціальних послуг як у пенітенціарних установах, так і в умовах вільного суспільства, та громадськими інституціями.

У розділі досліджено природу в'язниці як тотальної інституції, що створює всі умови для порушення нормального соціального розвитку людини. Зазначено, що особистість людини в умовах тотальної інституції змінюється, але ці зміни набувають різного характеру в залежності від того, якої лінії поведінки людина починає дотримуватися.

Зазначено, що процес зміни особистості у процесі і після виконання покарань – це результат комплексної взаємодії багатьох факторів (імпортації, соціалізації, депортації і культурної еволюції). Тому цей феномен занадто складний, щоб аналізувати його лише в термінах адаптації чи реабілітації. Саме термін “ресоціалізація” найбільш повно відображає процеси, які відбуваються з засудженим у в'язниці і після звільнення з неї. Завдання, яке стоїть перед державою щодо засудженого, полягає не тільки в тому, щоб „довести” людську особистість до певного рівня, але й забезпечити можливість включення її в такому вигляді в систему нормальних соціальних відносин. Використання тільки цього терміну дає можливість аналізувати проблему повернення засуджених до суспільства найбільш детально та робити певні практичні кроки в сфері побудови відповідних управлінських механізмів.

У даному розділі засуджені та ув'язнені аналізуються як одна з соціальних груп пострадянського українського суспільства, досліджуються кількісні і якісні характеристики цієї групи, ставлення суспільства до цієї групи і ставлення групи до суспільства. Зазначено, що засуджені і ув'язнені в Україні є групою соціального виключення. Тому одним з головних завдань, які стоять перед українським суспільством, якщо ми говоримо про злочин і покарання, є знищення штучних кордонів, що відділяють засуджених та ув'язнених від решти суспільства. Суспільство може побачити себе тільки у своїй в'язниці, тому воно повинне змінити свої погляди на ув'язнених як на ворогів і зрозуміти, що інакше воно стає ворогом самому собі. Підкреслено, що кількісні та

якісні показники, що характеризують соціальну групу засуджених в Україні, є індикатором того, наскільки результативними є управлінські механізми соціальної роботи з ними.

Роботу із засудженими розглянуто як роботу соціальну, спрямовану на задоволення їх потреб і розв'язання їх проблем, які призвели до злочину і можуть призвести до його скоєння знову за умови відсутності уваги з боку держави. Одночасно підкреслено, що ресоціалізація засуджених не повинна розглядатися в „чистому вигляді”. Головною метою кримінального права є захист суспільства, інші цілі є другорядними. Соціальну політику щодо засуджених необхідно розглядати не як діяльність, яка націлена лише на задоволення їх інтересів, а й на захист інтересів суспільства за допомогою задоволення інтересів засуджених. Законодавець відобразив це в Кримінально-виконавчому кодексі України, де визначено, що завданнями кримінально-виконавчого законодавства є захист інтересів особи, суспільства та держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених. У підрозділі обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення права засуджених на ресоціалізацію.

У третьому розділі – „Аналіз зарубіжного досвіду управління пенітенціарною системою в контексті соціальної політики” – проаналізовано західну практику пенітенціарного управління в напрямку ресоціалізації засуджених.

У розділі обґрунтовано, що західна пенітенціарна теорія і практика розглядають ресоціалізацію засуджених не просто як надання певних соціальних послуг, а як самостійний комплексний напрямок державної соціальної політики. На основі аналізу зарубіжної літератури вказано на основні характеристики ресоціалізації засуджених як виду управлінської діяльності:

- 1) ресоціалізація засуджених не може бути певним формально-юридичним процесом і відбуватися у суворій відповідності до певних правових норм;
- 2) процес ресоціалізації має бути орієнтований тільки на окремого злочинця. Перевага віддається більше індивідуальним методам роботи зі злочинцями, менше груповим, але в жодному разі не масовим. Тому західна наука створила і продовжує будувати моделі ресоціалізації, на основі яких у практику впроваджуються відповідні управлінські технології;
- 3) ресоціалізація є обов'язком держави і відповідним правом засуджених, які можуть вимагати у держави вироблення і впровадження певної політики, спрямованої на реалізацію цього права. Одночасно вони можуть і відмовитися від цього права;
- 4) успіх та невдача ресоціалізації засуджених значною мірою залежить не тільки від установлення контактів між злочинцем та соціальним працівником, але й від відповідних управлінських структур, на які покладається завдання ресоціалізації, де пріоритет надається альтернативним санкціям у порівнянні з ув'язненням.

У роботі критично проаналізовано історичний розвиток західної наукової думки відносно „реабілітаційного ідеалу” (Л.Керні, Я.Кроу, Ф.Кулен, Р.Мартінсон).

У розділі узагальнено особливості управління процесом виконання кримінальних покарань у зарубіжних країнах. Перше, на що звернуто увагу, – це управлінський характер діяльності усіх органів кримінальної юстиції, включаючи й інституції пенітенціарної системи. Ця діяльність повинна відповідати вимогам результативності, ефективності й економічності.

Однією з головних відмінностей між зарубіжною та вітчизняною практикою діяльності пенітенціарних установ є те, що на Заході їх діяльність – це діяльність управлінська, яка не зводиться лише до формального виконання покарань у відповідності з правовими нормами. Об'єктом уваги є не кримінальний процес, а управління кримінальним процесом; не виконання покарань, а управління виконанням покарань. Одна з основних концептуальних відмінностей між вітчизняним (пострадянським) та зарубіжним статусом керівника пенітенціарної установи та інших посадовців полягає у тому, що в західних країнах – це управлінці, менеджери.

Друге, на що звернуто увагу, є те, що ресоціалізація є не тільки метою покарання, а ідеєю, що пронизує всю діяльність системи кримінальної юстиції. Впровадження ідеї ресоціалізації в усі сфери діяльності органів пенітенціарної системи базується на максимальній індивідуалізації пенітенціарного впливу на засудженого. Виправні програми, націлені на індивідуальних злочинців і малі групи, є основою діяльності органів пенітенціарної системи в західних країнах. Західна пенітенціарна модель впливу розрахована виключно на індивідуальний вплив на злочинця, що набуває форми виправних програм.

Показано, що ресоціалізація в суспільстві має набагато більше шансів, ніж ресоціалізація в умовах тотальних інституцій. Тому у дослідженні велику увагу приділено діяльності служби пробації. На жаль, вона і досі невідома в Україні як організаційна структура. Пробація є певною філософією, яка має своє походження від того, що ресоціалізувати злочинця за допомогою насильства у формі ув'язнення неможливо. Пробація, з одного боку, поєднує елементи контролю, з іншого – вона більше сфокусована на індивідуальній роботі з засудженим, його супроводі та підтримці, ніж на покаранні, що обумовлено її ресоціалізаційним спрямуванням.

Розкриваючи сутність управління процесом виконання покарань у західних країнах, у розділі звернуто увагу на принципи побудови пенітенціарних систем в різних зарубіжних країнах, де традиційно виділяються дві моделі пенітенціарного управління: інтегрована (об'єднана) і розділена. Відповідно до інтегрованої моделі, органи виконання покарань, пов'язаних з позбавленням волі, і органи для виконання альтернативних санкцій складають єдину централізовану систему, у той час коли розділена модель передбачає існування двох автономних і незалежних одна від одної управлінських структур, кожна з яких є по суті окремим відомством.

У дослідженні зроблено аналіз питань, які сьогодні на Заході мають найбільшу актуальність, зокрема співвідношення приватизації пенітенціарної системи і ресоціалізації засуджених.

У четвертому розділі – „*Механізми ресоціалізації засуджених в умовах реформування пенітенціарної системи*” – розглянуто питання реформування системи органів пенітенціарного управління України і перетворення системи пенітенціарних установ на цивільну відкриту соціальну організацію.

У СРСР не існувало дієвої системи органів, на які були б покладені обов’язки з ресоціалізації засуджених. На жаль, такої системи не існує і сьогодні. Тому одним із перших кроків реформування пенітенціарної системи є створення відповідних управлінських механізмів, які б вирішували проблеми, пов’язані з наданням соціальних послуг засудженим у процесі відбування покарання і після його відбування. Першим кроком має бути обмеження сфери дії інституту адміністративного нагляду. Здійснення органами внутрішніх справ зазначеного нагляду фактично означає виконання двох функцій, які суперечать одна одній, – соціальної і карально-репресивної.

У роботі акцентовано увагу на тому, що пенітенціарний і постпенітенціарний аспекти ресоціалізації злочинців розділяти не можна. Тому для досягнення цілей ресоціалізації виникає необхідність у створенні окремої організаційної структури, на яку б покладалося проведення соціальної роботи з засудженими як у в’язниці, так і після перебування в ній, а також із засудженими до альтернативних покарань. Альтернативою цьому може стати наділення служби пробації повноваженнями щодо проведення соціальної роботи в пенітенціарних установах. Особливе місце в процесі реформування української системи пенітенціарних установ є надання їй суто цивільного статусу, позбавленого усяких ознак мілітаризованої структури.

Визначено шляхи реформування пенітенціарної системи України, що стосується як законодавчої бази процесу ресоціалізації засуджених, так і структури управління пенітенціарною системою. У сучасних умовах рекомендації щодо реформування пенітенціарної системи України повинні надаватися тільки в контексті нової пенітенціарної концепції, в якій робота з засудженими як у в’язниці, так і в умовах вільного суспільства розглядалася б як робота соціальна, а не виховна і не соціально-виховна. Якісно нова пенітенціарна філософія – це те, що потрібно сьогодні українській пенітенціарній системі. Ресоціалізація має стати не просто метою діяльності установ пенітенціарної системи, а їх філософією, на основі якої виробляється політика, приймаються і виконуються рішення. При цьому підкреслено значення праці як засобу ресоціалізації засуджених в аспекті реформування пенітенціарної системи.

В умовах сьогодення існує необхідність законодавчого закріплення права засуджених на ресоціалізацію, на основі якого повинен будуватися їх правовий статус. Відповідно до цього права держава має визнати за собою обов’язок щодо його реалізації і створювати відповідні управлінські механізми для надання соціальних послуг, які, в свою чергу, повинні мати індивідуальний, а не колективний характер. Державна соціальна політика відносно засуджених повинна розглядатися як

єдиний комплексний напрямок діяльності, відповідальність за здійснення якої має бути покладений на спеціалізовані органи державного управління.

Доведено, що Державна служба ресоціалізації засуджених, як можна умовно її назвати, повинна мати особливий і автономний характер і надавати соціальні послуги ув'язненим та засудженим незалежно від того, відбули чи відбувають вони покарання, та від того, до якого виду покарання вони були засуджені. Діяльність цієї служби має розповсюджуватися як на період покарання, так і після нього. Юридичний факт закінчення строку покарання повинен братися до уваги при наданні соціальних послуг, але він не повинен бути сигналом для завершення роботи з ресоціалізації.

З метою вирішення багатьох проблем державного управління пенітенціарною системою України важливе прийняття двох якісно нових нормативних актів стосовно: 1) затвердження концепції соціальної роботи з засудженими; 2) закріплення статусу спеціалізованої автономної управлінської структури, на яку б покладался обов'язок надавати соціальні послуги засудженим як у період покарання, так і після його відбування.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні підтверджено покладену в його основу гіпотезу про те, що надання соціальної спрямованості пенітенціарній системі України є нагальною вимогою сьогодення. Ознаки кризи управління системою установ, які виконують покарання, є наслідком спроб впровадження нових демократичних ідей за допомогою застарілих методів. Відповідно до завдань дослідження зроблено наступні висновки, що мають теоретичне і практичне значення:

1. Показано, що на сучасному етапі державне управління пенітенціарною системою України не розглядається як один з напрямків соціальної політики. У теорії та практиці державного управління органами виконання покарань домінує формально-юридичний підхід. Саме тому у роботі пропонується нове ставлення до в'язниці як до спеціального різновиду соціальної клініки. Отже, в дисертації в'язниця розглядається не як юридична інституція, а як соціальний феномен, якому притаманні не тільки правові, але й моральні цінності. Погляд на пенітенціарну систему лише як на сукупність органів виконання покарань призводить до того, що вона залишається віч-на-віч з негативними соціальними наслідками своєї діяльності, які самостійно вона подолати не спроможна. Пенітенціарне управління повинно базуватися на інтегрально-функціональних засадах, які передбачають пошук шляхів взаємодії установ, що виконують кримінальні покарання, з органами та закладами освіти, охорони здоров'я, агенціями з питань працевлаштування та надання

соціальних послуг, а також інститутами громадянського суспільства щодо вирішення соціальних проблем, пов'язаних з виконанням кримінальних покарань.

2. У результаті дослідження історичних та соціально-політичних умов розвитку пенітенціарної системи України виявлено, що наслідки функціонування радянської в'язниці продовжують впливати на роль в'язниці в сучасному українському суспільстві та на характер державного управління пенітенціарною системою. Вітчизняна система пенітенціарних установ, на жаль, залишається закритою, автономною і мілітаризованою організацією. Її діяльність призводить на практиці до зростання рецидивної злочинності, розширення зони соціальної девіації та маргіналізації. В умовах демократичного суспільства та соціальної держави установи пенітенціарної системи повинні відображати зміну політичного режиму. Реалізація пенітенціарної функції держави має базуватися на відкритості, прозорості, соціальній спрямованості та відокремленні від будь-яких мілітаризованих структур. Це може бути забезпечене лише за умови участі інститутів громадянського суспільства та під його контролем.

3. Аналіз концепцій соціалізації, десоціалізації і ресоціалізації та дослідження практики застосування ресоціалізаційних технологій дозволили розробити науково-теоретичну модель процесу ресоціалізації, в центрі якої знаходиться відповідна категорія. Запропонований підхід повинен стати філософією, на основі якої має вироблятися державна політика у сфері виконання кримінальних покарань та прийматися управлінські рішення.

4. На підставі узагальнення характеристик засуджених та ув'язнених як соціальної групи українського суспільства визначено, що вони є групою соціального виключення. Існування такої групи є реальною небезпекою для суспільства не тільки з погляду негативної динаміки злочинності, а й у світлі регулярного порушення прав людини з боку держави, що тягне за собою зростання жебрацтва та бідності, розповсюдження захворювань на туберкульоз, посилення соціальних протиріч тощо. Тому органи державної влади і місцевого самоврядування та суспільство в цілому повинні змінити своє ставлення до цієї соціальної групи і розглядати засуджених і ув'язнених не як ворогів, а як повноцінних громадян. Перспективою подальших розвідок у цьому напрямку є дослідження чинників, які впливають на пунітивне ставлення українського пострадянського суспільства до злочину і злочинця, та створення умов для зміни цього ставлення в просоціальному напрямку.

5. Внаслідок вивчення досвіду зарубіжних країн запропоновано для вітчизняної пенітенціарної системи конкретні організаційні структури та механізми ресоціалізації засуджених. Прикладом цього могла б бути служба пробації, яка входить до системи органів державного управління у сфері виконання кримінальних покарань у зарубіжних країнах. Служба є самостійною організаційною структурою, призначеною для комплексного надання соціальних послуг як засудженим до покарання у вигляді позбавлення волі, так і засудженим до альтернативних санкцій.

У процесі реформування організаційно-функціональної структури державного управління пенітенціарною системою України слід особливо звернути увагу на зарубіжний досвід функціонування так званої розділеної моделі державного управління пенітенціарною системою. Її сутність полягає в існуванні двох окремих управлінських структур: окремо для виконання кримінальних покарань, пов'язаних з позбавленням чи обмеженням волі, і окремо для виконання покарань в умовах вільного суспільства. У світлі поставлених завдань дисертаційного дослідження можна зробити висновок про доцільність впровадження у вітчизняну практику принципів та методів саме розділеної моделі державного управління пенітенціарною системою. Ця модель передбачає створення окремих механізмів ресоціалізації засуджених у в'язниці та в умовах вільного суспільства.

6. Доведено, що надання процесу виконання кримінальних покарань соціальної спрямованості передбачає створення автономної і незалежної управлінської структури. Це може бути Державна служба ресоціалізації засуджених. На соціальних працівників цієї служби має розповсюджуватися статус державних службовців. Служба повинна бути окремим відомством та мати відповідну мережу територіальних органів відповідно до адміністративно-територіального поділу України. Головним завданням Служби повинно бути комплексне надання соціальних послуг засудженим у сфері освіти, охорони здоров'я, працевлаштування та психологічної допомоги. Ці послуги повинні надаватися засудженим незалежно від типу покарання як під час, так і після його відбування. Вона також повинна здійснювати координацію зусиль інших органів державної влади та інститутів громадянського суспільства при реалізації останніми пенітенціарної функції держави у межах своєї компетенції. Однією з альтернатив цієї Служби може стати створення служби пробації за зразками, які упродовж тривалого часу були вироблені в зарубіжних країнах. У цьому випадку слід наголосити на необхідності впровадження розділеної системи пенітенціарного управління принаймні на регіональному рівні. Обласні служби пробації повинні бути наділені повноваженнями щодо проведення соціальної роботи як при виконанні альтернативних санкцій, так і у пенітенціарних установах, що виконують покарання у вигляді позбавлення чи обмеження волі.

7. Показано, що окремі концептуальні положення дисертації потребують законодавчого закріплення. Тому в процесі дослідження був розроблений проект змін та доповнень до чинного кримінально-виконавчого законодавства, де ресоціалізація розглядається як право засуджених та ув'язнених і як основа їх правового статусу.

8. Встановлено, що якість надання соціальних послуг засудженим залежить від того, наскільки ефективною і результативною є взаємодія пенітенціарного відомства і його територіальних установ з іншими органами влади і управління, а також із інститутами громадянського суспільства. Тому головне призначення органів пенітенціарної системи на місцевому рівні має полягати у розробленні і реалізації відповідних ресоціалізаційних програм. Цілі та завдання зазначених вище програм

повинні бути обумовлені соціальними характеристиками контингенту засуджених у певній установі чи регіоні та особливостями кримінальних покарань, що відбуваються засудженими. Тому доцільно говорити про механізми ресоціалізації засуджених, що створені у конкретній пенітенціарній установі чи в конкретному територіальному управлінні з питань виконання покарань.

9. Проведене дисертаційне дослідження дозволило висунути пропозиції щодо подальшого вивчення механізмів координації органів пенітенціарної системи України з метою реалізації ними пенітенціарної функції держави; питань розробки конкретних ресоціалізаційних програм з відповідним соціальним, правовим та фінансовим обґрунтуванням.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ягунов Д.В. Кадрове забезпечення діяльності органів виконання покарань на регіональному рівні // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. І Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. - №10. Ї С. 226-232.

2. Ягунов Д.В. Державне управління та пенітенціарна система України: проблеми співвідношення // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. І Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. - №11. – С. 278-288.

3. Ягунов Д.В. Ресоціалізація засуджених як складова державної соціальної політики // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. І Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. - №12. – С. 180-186.

4. Ягунов Д.В. Державне управління установами пенітенціарної системи: досвід Канади // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. І Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2003. - №3 (15). Ї С. 161-167.

5. Ягунов Д.В. Категорія соціального виключення як елемент концепції ресоціалізації засуджених та ув'язненнях // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. І Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2003. - № 4 (16). Ї С. 196-204.

6. Ягунов Д.В. Державне управління пенітенціарними установами та процесом ресоціалізації засуджених в працях Мішеля Фуко // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. І Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2003. - № 4 (14). Ї С. 86-97.

7. Ягунов Д.В. Права засуджених в сучасній Україні // Перспективи гуманітарного розвитку: Зб. наук. пр. з прав людини. І Одеса: Юридична література, 1999. – С.43-48.

8. Ягунов Д.В. Правовий статус засудженого в Україні // Проблеми сучасної держави та права: Тези доповідей Всеукраїнської студентської наукової конференції 30-31 березня 2000 року. І Одеса: Юридична література, 1999. – С. 391-392.

9. Ягунов Д.В. Роль общественных организаций в обеспечении законности в местах лишения свободы // Актуальні проблеми політики. Ї Одеса: Юридична література, 2000. - №9. – С. 427-431.
10. Ягунов Д.В. Деякі проблеми реабілітації засуджених до покарань з випробуванням // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. пр. Ї Одеса: Юридична література, 2002. - №13-14. – С. 843-846.
11. Ягунов Д.В. Проблеми реалізації політики в галузі охорони здоров'я в пенітенціарних установах // Формування та реалізація регіональної політики в галузі охорони здоров'я: Матеріали науково-практичної конференції за міжнародної участі. 24-25 квітня 2002 року. Ї Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. Ї С. 333-338.
12. Ягунов Д.В. Ресоціалізація засуджених як напрямок соціальної політики держави. Аналітична записка // Вироблення державної політики. Ї Київ: НАДУ при Президентові України – Канадське бюро міжнародної освіти – Центр досліджень адміністративної реформи, 2003. – С. 177-191.
13. Ягунов Д.В. Ресоціалізація засуджених як напрямок соціальної політики держави // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. пр. Ї Одеса: Юридична література, 2003. - №17. – С. 270-277.
14. Ягунов Д.В. Приватизація в'язничної системи: англо-американський досвід // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. пр. Ї Одеса: Юридична література, 2004. - №19. – С. 355-361.

АНОТАЦІЇ

Ягунов Д.В. Державне управління пенітенціарною системою України: механізми ресоціалізації засуджених. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Одеса, 2004.

У дисертації досліджується проблема ресоціалізації засуджених, які відбули та відбувають покарання, та висвітлюються соціальні і правові характеристики цього процесу. Проаналізовано поняття пенітенціарної системи України та її складових. Запропоновано новий погляд на особливості історичного розвитку пенітенціарної системи України та його періодизацію. Піддано аналізу особливості функціонування в'язниці як тотальної інституції та розглянуто фактори, які впливають на особистість людини у процесі відбуття кримінального покарання в установах пенітенціарної системи. Розглянуто досвід зарубіжних країн у сфері надання соціальних послуг

засудженим. Запропоновано шляхи реформування пенітенціарної системи України щодо надання ресоціалізації засуджених статусу комплексного напрямку державної соціальної політики.

Ключові слова: ресоціалізація, засуджені, пенітенціарна установа, пенітенціарна система, покарання, державне управління, соціальна політика.

Ягунов Д.В. Государственное управление пенитенциарной системой Украины: механизмы ресоциализации осужденных. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата наук государственного управления по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления. – Одесский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины. – Одесса, 2004.

В диссертации исследуются проблемы ресоциализации осужденных, которые отбыли или отбывают уголовные наказания. Даются социальная и правовая характеристики процессов социализации, десоциализации и ресоциализации личности в период и после отбывания уголовного наказания и анализируется соответствующий категориальный аппарат. Показана сущность пенитенциарной системы Украины и ее составляющих, при этом пенитенциарная система рассматривается не просто как совокупность пенитенциарных учреждений, а как комплексное образование, включающее в себя различные органы власти и управления, а также общественные институты, объединенные на интегрально-функциональных началах вокруг центрального органа пенитенциарного управления. В диссертации рассмотрен опыт зарубежных государств в сфере предоставления социальных услуг осужденным в рамках государственной социальной политики. Уделено внимание развитию западной науки относительно так называемого “реабилитационного идеала” и особенностям различных моделей ресоциализации осужденных (пенитенциарной, терапевтической, прав человека и комплексной). Проанализированы основные принципы государственного пенитенциарного управления в зарубежных странах, где особое внимание уделяется деятельности службы пробации (Великобритания, Северная Ирландия, Канада, США) и вопросам приватизации пенитенциарных учреждений. Кроме того, в диссертации исследованы преимущества и недостатки функционирования комбинированной и разделенной систем государственного управления пенитенциарной системой. Предложены пути реформирования пенитенциарной системы Украины в направлении предоставления ресоциализации осужденных статуса комплексного направления государственной социальной политики и использования зарубежного опыта с учетом национальных особенностей. Отмечено, что в процессе реформирования пенитенциарной системы Украины особое значение приобретает прозрачность государственного управления при реализации пенитенциарной функции государства и координация деятельности институций пенитенциарной системы. Предложено создание

соответствующей управленческой структуры, целями которой являлось бы предоставление социальных услуг осужденным как в период и после его отбывания уголовного наказания.

Ключевые слова: ресоциализация, осужденные, пенитенциарное учреждение, пенитенциарная система, наказание, государственное управление, социальная политика.

Dmytro V. Yagunov. Public Administration of the Penitentiary System of Ukraine: Mechanisms of Offender Re-Socialisation. - Manuscript.

The thesis submitted as part of the requirements for the Degree of Candidate of Science in Public Administration, speciality 25.00.02 – Mechanisms of Public Administration. – Odessa Regional Institute of Public Administration, National Academy of Public Administration, Office of the President of Ukraine. – Odessa, 2004.

The thesis is focused on the topical issues of re-socialisation of offenders who serve their sentences or had been released from corrections. The research contains the social and legal characteristics of the processes of re-socialisation. A new view of the historical development of the penitentiary system of Ukraine with specific periods is presented. The thesis contains the analyses of prison as a total institution. Factors, which influence human personality in total institutions, are analyzed. These factors relate to imprisonment as well as alternative sanctions. Attention is also paid to the term of the penitentiary system, its elements, and experience of the Western states in the sphere of providing of social services for prisoners and convicts. Ideas for reforms of the Ukrainian penitentiary system are proposed where offender re-socialisation is considered a complex branch of the public social policy.

Key words: re-socialisation, convicts, penitentiary, penitentiary system, public administration, social policy.